

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

«Ο θάνατος είναι το τελευταίο ταμπού»

Ο **Σάιμον Κρίτσεϊ**, ένας από τους σημαντικότερους σύγχρονους διανοητές, υπερασπίζεται με χιούμορ την ιδέα του φιλοσοφημένου θανάτου. Του **Κωστή Σταφυλάκη**

Είναι από τους πλέον αναγνωρισμένους και παρεμβατικούς φιλοσόφους της εποχής μας. Έχει γράψει εκτενώς για το θάνατο, τη λογοτεχνία και την ποίηση, το χιούμορ, την ηθική και την τέχνη, ενώ αρθρογραφεί σε έντυπα, όπως ο «Guardian» και η «London Review of Books». Ο Simon Critchley είναι καθηγητής φιλοσοφίας στο New School for Social Research της Νέας Υόρκης και «επικεφαλής φιλόσοφος» της International Necronautical Society (Διεθνής Εκπαιρεία Νεκροναυτών), που ίδρυσε ο συγγραφέας Tom McCarthy. Πρόκειται για μια φανταστική εταιρεία που ερευνά την έννοια του θανάτου στην τέχνη, στη λογοτεχνία, στην καθημερινότητα. Τον συναντήσαμε με αφορμή την ελληνική έκδοση του έργου του «Το βιβλίο των νεκρών φιλοσόφων» και τη συμμετοχή της INS στη 2η Μπιενάλε της Αθήνας.

Η δυτική φιλοσοφία συνδέει συνήθως το θάνατο με την αυθεντικότητα, με τον μοναδικό-αυθεντικό τρόπο που κάποιος βιώνει την πορεία προς το αναπόφευκτο τέλος. Συνδέετε το θάνατο με τη «μη-αυθεντικότητα»! Σύμφωνα με την ιδεολογία που κυριαρχεί στη σύγχρονη κουλτούρα παγκοσμίως, κάποιος μπορεί να συνυπάρξει με τον εαυτό του και να γίνει ένας αυθεντικός εαυτός, μπορεί δηλαδή να γίνει ο «εαυτός του».

Η θέση η δική μου και του Tom McCarthy είναι ότι κάτι τέτοιο είναι ανέφικτο. Είμαστε δικασμένοι εναντίον του εαυτού μας. Ένα παράδειγμα, που συναντά ο αναγνώστης στα κείμενά μας, είναι το χιούμορ: το χιούμορ αποτελεί έκφραση της «αν-αυθεντικής»

Το βιβλίο των νεκρών φιλοσόφων

SIMON CRITCHLEY

ΜΤΦΡ. ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΕΟΥ

ΠΑΤΑΚΗΣ 2009

ΣΕΛ. 518, ΤΙΜΗ €22,50

ανθρώπινης φύσης μας. Υπάρχει ένα παράδειγμα από τη μελέτη του Φρόνιτ για το χιούμορ: ο Φρόνιτ αναφέρεται σε έναν άνθρωπο καταδικασμένο σε θάνατο ο οποίος την ημέρα της εκτέλεσής του βγαίνει από το κελί του και οδηγείται στην αυλή όπου θα απαγχονιστεί. Μόλις βλέπει την κρεμάλα λέει σαν να πρόκειται για το πρωί μιας τσαγκαροδευτέρας: «Αρχή της εβδομάδας να σου πετύχει!». Αυτό που αποκαλύπτεται εδώ, σύμφωνα με τον Φρόνιτ, είναι ένας δικασμός ουσιώδης για τον εαυτό. Βλέπω τον εαυτό μου απ' έξω, μου φαίνεται γελοίος και οκώω στα γέλια. **Μου φαίνεται ότι στο «Βιβλίο των νεκρών φιλοσόφων» ο βασικός σας στόχος είναι να φωτίσετε την έννοια του θανάτου μπροστά στο New Age και στις υποσχέσεις του.** Ζούμε σε έναν πολιτισμό που ορί-

ζεται από την άρνηση του θανάτου. Ο θάνατος είναι το τελευταίο μεγάλο ταμπού. Μπορούμε να μιλάμε για το σεξ μέχρι να έρθουμε σε οργασμό, αλλά ο θάνατος παραμένει κάτι που μας τρομοκρατεί βαθιά. Η ιδεολογία του New Age συνιστά την υπέρτατη έκφραση αυτής της εθελουφλίας. Προσπαθώ να επανατοποθετήσω τη φιλοσοφία στις υλιστικές της βάσεις, επιμένοντας στην υλικότητα ενός σώματος που θα πεθάνει.

Στο «σκοτεινό» αυτό βιβλίο περιγράφετε τον τρόπο με τον οποίο πολλοί σημαντικοί φιλόσοφοι βίωσαν και αντιμετώπισαν το θάνατο, ορισμένες φορές με ανατριχιαστικές λεπτομέρειες, όπως την κατάληξη του Ζακ Λακάν από καρκίνο του εντέρου μετά από οδυνηρά συμπτώματα. Γιατί επιλέγετε αυτή την αφηγηματική στρατηγική;

Το βιβλίο είναι πολύπλοκο. Είναι γραμμένο για το ευρύ κοινό χωρίς να αποτελεί εκλαϊκευτική φιλοσοφία. Κάνω μια πολύ σοβαρή δουλειά: υπερασπίζομαι την ιδέα και την πρακτική του φιλοσοφημένου θανάτου. Ο φιλοσοφημένος θάνατος είναι μια ιδέα που μπορείτε να βρείτε στον Σωκράτη, στον Επίκουρο, στους περισσότερους αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους. Από την άλλη πλευρά, επιχειρώ να προσφέρω στον αναγνώστη ορισμένες «λαβές» από τις οποίες θα πιαστεί για να προσεγγίσει αυτούς τους φιλοσόφους, παρουσιάζοντας το εγχεί-

ρημα όσο πιο κωμικό μπορώ. Τα αρχαία βρήκουν από γελοίες περιπτώσεις. Ο Ηράκλειτος πεθαίνει από ασφυξία μέσα σε κοπριά. Ο Εμπεδοκλής πηδάει στον κρατήρα της Αίτνας ελπίζοντας να μεταμορφωθεί σε θεό: τελικά, μέσα από τη λάβα, θα ξεβραστεί μόνο ένα σανδάκι του. Ο Ξενοκράτης σκοντάφτει νυχτιάτικα σ' ένα μπρούντζινο σκεύος. Ο Διογένης κρατάει την αναπνοή του, μελανιάζει και πηγαίνει στα θυμαράκια –κάμποσοι αρχαίοι φιλόσοφοι κρατούν την αναπνοή τους και απέρχονται σκασμένοι. Προσπαθώ επομένως να καθρεφτίσω το «σοβαρώς κωμικό».

Αναφέρεστε και σε φρικιαστικές ιστορίες Ρωμαίων.

Πράγματι. Ο Σενέκας ήταν ο σπουδαιότερος φιλόσοφος του ρωμαϊκού κόσμου και διοικητικό στέλεχος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στην εποχή της ακμής της: Ο Νέρωνας, ο αυτοκράτορας του, που ευθύνεται για τρεις θανάτους που αναφέρονται στο βιβλίο, του ζήτησε να αυτοκτονήσει. Ο Σενέκας λοιπόν αποφασίζει να κόψει τις φλέβες του, αλλά, επειδή είναι γέρος και αδύναμος, δεν τα καταφέρνει. Στη συνέχεια, ζητάει να πει δηλητήριο για να πεθάνει όπως ο Σωκράτης, αλλά ούτε αυτό έχει αποτέλεσμα. Η διαδικασία παρατραβάει: εν τέλει, οι υπηρέτες του τον πνίγουν μέσα σε καυτό λουτρό και ξεμπερδεύουν. Δίνω έμφαση στα κωμικοτραγικά στοιχεία της ιστορίας της φιλοσοφίας. Αυτή η παράδοση εκπορεύεται από τον Διογένη τον Λαέρτιο, που γράφει τον 3ο αι. μ.Χ. για τους «βίους των φιλοσόφων». Στην πραγματικότητα, γράφει για τον τρόπο με τον οποίον αποδημούν. Η κυρίαρχη άποψη υπαγορεύει την εξιστόρηση της φιλοσοφίας ως μια σειρά επιχειρημάτων και συστημάτων σκέψης που κάποιος μπορεί να τα βάλει, χρονολογικά, το ένα δίπλα στο άλλο και σε διαδοχή. Την αμφισβητώ αυτή την άποψη. Και προσπαθώ να δείξω πως το ερώτημα «τι είναι φιλοσοφία;» είναι αλληλένδετο με το ερώτημα «τι είναι ένας φιλόσοφος;»... Το δεύτερο αυτό ερώτημα προϋποθέτει ένα τρίτο ερώτημα: «τι σημαίνει να πεθαίνει σαν φιλόσοφος;».

Κανείς δεν μπορεί να γίνει, αυθεντικά, ο εαυτός του

